

Cucumis sativus

Allmänt

Gurkan hör till familjen *Cucurbitaceae* och härstammar troligen från Sydostasien. Den odlades i Indien redan för cirka 3000 år sedan och på 200-talet före Kristus fanns den i Egypten. Till Sverige kom den på 1600-talet.

Botaniskt är gurkan ett 3-rummigt bär och kan vara grön, gul eller vit. Varje växt har både han- och honblommor. Hanblommorna utvecklas tidigast och sitter ofta några tillsammans i bladvecken, medan honblommorna vanligtvis är ensamma. Frilandsgurka korspollineras normalt med insekter. Det är viktigt att det finns rikligt med bin i odlingen, eftersom få andra insekter besöker gurkblomman. Missbildade, böjda frukter kan bero på dålig pollination.

Senare sorter har förökats så att gurkan utvecklas utan befruktning (patenokarpi). Partenokarpa sorter kan odlas övertäckta fram till skörd, men bör aldrig odlas tillsammans med sorter som utvecklar hanblommor. Om partenokarpa sorter befruktas blir gurkorna missbildade, beska och får stora kärnhus. Vid befruktningen bör temperaturen vara över +20°C. Kraftiga temperaturväxlingar stör fruktbildningen och de små frukterna kan vissna.

Näringsvärde

Näringsvärde i 100 gram ätlig produkt enligt Livsmedelstabell från Statens Livsmedelsverk 1993:

Energi (exkl fibrer)	46 kJ 11 kcal
Vatten	96,0 g
Aska	0,4 g
Protein	0,5 g
Fett, totalt	0,1 g
Kolhydrater, ej fibrer	2,0 g
Kostfibrer	1,1 g
Betakaroten	220 mikrogram
Retinolekv.	36 mikrogram
A-tokoferol	0,2 mg
Tiamin	0,02 mg
Riboflavin	0,03 mg
Niacin	0,2 mg
Niacinekv	0,3 mg

Vitamin B6	0,04 mg
Folacin	14 mikrogram
Askorbinsyra	9,0 mg
Natrium Na	9,0 mg
Kalium K	163,0 mg
Kalcium Ca	22,0 mg
Fosfor P	35,0 mg
Magnesium Mg	10,0 mg
Järn Fe	0,2 mg
Zink Zn	0,2 mg

Utsäde

Rhensk druv: Kraftigväxande medeltidig sort (65-75 dagar). Finknottriga slanka frukter.

Ilonca F.1: Huvudsakligen feminint blommande sort. Motståndskraftig mot mjöldagg, gurkbladmögel och gurkmosaikvirus. Bitterfria, medellånga frukter, som är gröna runt om.

Rhinish Pickling: Västeråstyp med småknottriga, korta frukter.

Vert petit de Paris: Västeråstyp med stora knottor. Delikat.

Long Green Ridge: Lättodlad slanggurka med slätt, grönt skal. Frö färskkonsumtion.

White Wonder: Vit med halvlånga frukter. Lämplig som syltgurka.

Parthenocarpa sorter:

Parmel F.1: Bitterfri och sjukdomsresistent. Tidig (60-65 dagar). Sorten har slanka frukter med mellangrön färg runt om.

Profi F.1: Tidig sort (cirka 60 dagar). Bitterfri och sjukdomsresistent. Mörkgröna runt om och helt cylindriska. Ger högsta avkastning och bra kvalitet.

Gurkfröna har ca 85% grobarhet och 1 g betyder ungefär 30-50 frön. Utsädesmängd: 3 g per sträckmeter. Såtid: från mitten av maj. Sådjup 2-3 cm, ej djupare. Lägsta jordtemperatur för groningen: cirka 12°C, men helst 2-3°C högre. Groningstid vid optimal temperatur: 5-7 dagar. Plantavstånd: 15 cm och radavstånd 120-150cm.

Jordmån

Gurkornas blad avdunstar mycket vatten och torkar snabbt ut. Därför skall de alltid planteras på skyddade platser med hög luftfuktighet. Jorden skall snabbt kunna värmas upp och bör vara lätt, lucker och

humusrik. En mullrik, väl-dränerad sandjord är idealet. Grundgödsla med väl brunnen stallgödsel eller kompost samt eventuellt förmultnade löv, som blandas i en 30 centimeter djup planteringsgrop. De ömtåliga gurkorna trivs bäst i högbädd eller drivbänk.

Samodling

Gurka trivs med bönor, dill, fänkål, jordärtskockor, kålväxter, lök, majs, rödbetor, selleri, vitlök och ärter. Däremot trivs den ej med kryddväxter, potatis, rädisor, rättika och tomater. I växtföljden placeras gurka bland de mest krävande växterna, såsom kål, sallat m.fl.

Sådd / Plantering / Drivning

Så i soligt fönster i krukor med fuktig välgödslad kompostjord eller direkt på växtplatsen under plast eller i drivbänk. När frostrisken är över, kan gurkväxterna planteras ut. Om plantorna drivs upp inne måste de härdas. Plantera dem något djupare i jorden än tidigare. De bildar nämligen nya rötter från stjälken och dessa förgrenas lätt i de översta jordlagren. För att inte förstöra rötterna eller skada stänglarna bör man undvika att hacka runt omkring växterna.

När plantan utvecklat 6-7 blad nyper man av toppen på huvudskottet. De sidoskott som utvecklas skall nypas av 3 eller 4 blad efter den första honblomman. Tag inte bort hanblommorna. Alla skott som inte bär frukt skall nypas av vid 7:e bladet. Håll jorden fuktig och vattna runt inte på - växten. Ge aldrig växten iskallt vatten eller kranvatten. Använd i stället uppsamlat regnvatten och vattna alltid på morgonen, så att växterna hinner torka till kvällen. Ge gödselvatten varje eller varannan vecka. Täck jorden med gräsklipp eller annat organiskt material. Man kan eventuellt täcka jorden med svart plastfolie. Tack vare folien värms jorden upp snabbare och bevarar fukten bättre. Gurkornas rotsystem sträcker sig ofta 1-1,5 meter ut från plantorna. Iakttag därför försiktighet vid eventuell ogrärensning.

Odling i drivbänk

För att driva fram tidiga gurkor behövs en drivbänk med 40 centimeter höga kanter. Bänken bör ligga i skyddat läge och ljus. Skydda bänken för låga temperaturer. Täck med mattor eller dylikt. Sätt ut plantorna med 75 cm avstånd. Tag bort toppen när plantorna utvecklat 3 blad och låt sidoskotten utveckla sig; dessa toppas också efter 3:e eller 4:e bladet. Låt 1-2 frukter utvecklas på varje sidoskott. Tag bort blad och sidoskott om tillväxten blir för kraftig. Skugga glaset vid stark sol och lufta bänken när temperaturen blir för hög (max 25°C).

Gödsling

Jorden bör vara lucker och varm. Gödsla med brunnen stallgödsel, gärna blandad med kompost. Blanda med fördel till gödselvatten och ge regelbundet under växtperioden (se grundkursen "För en frisk jord"). Gurka behöver mycket näring. Särskilt stort är behovet av kalium, som finns i träaska och ofta i stenmjöl. Var försiktig med kväverik gödsel, som höns- och fårgödsel. Riklig kvävetillgång ökar risken för angrepp av de svampsjukdomar som går på gurka. Täckning med färskt gräsklipp är ett relativt snabbt verkande gödselmedel.

Bevattning

Gurka behöver vatten, den består ju till 96 procent av vatten. Vattna på jorden runt plantan. Håll sedan jorden fuktig med något täckmaterial.

Växtskydd

Hastiga växlingar i odlingsbetingelserna och rubbad näringsbalans kan ge gulnande fruktämnen, gula fläckar, gulnande blad samt dålig skotttillväxt. Viktigt är att ha god kvalitet på utsäde (resistenta sorter) och jord (struktur, gödsling, mikroliv, växtföljd). Samt att skydda gurkplantorna från torka och drag. Här är fiberduk en bra hjälp.

Gurkfläcksjuka: Angriper blad och frukter, som i alla stadier får glasklara eller kådliknande "droppar". Bladen får bruna, intorkade fläckar, som börjar i basdelen och spricker upp från centrum av fläcken. Sjukdomen gynnas av extremt hög luftfuktighet och låg temperatur i till exempel drivbänk. Lufta och skydda från kyla.

Mjöldagg: Ger vit puderaktigt beläggning på stam och blad. Detta hämmar tillväxten. Sörj för god ventilation utan drag. Mjöldagg är ett vanligt angrepp. Använd resistenta sorter.

Svartprickkröta: Ger små skrynkliga blad med svarta prickar och små prickiga förvridna frukter. Tag bort angripna plantor. Sjukdomen sprids av löss.

Mosaiksjuka: En virussjukdom som ger en marmorering av bladen. Resistenta sorter bör användas.

Gråmögel: En svampsjukdom som kan angripa hela plantan. Gråvita till gulbruna beläggningar är det synliga symtomet. Extremt hög luftfuktighet gynnar gråmögel.

Rothalssjuka: Ett samlingsnamn för en rad olika svampsjukdomar som angriper gurkplantorna i småplantstadiet och vid rothalsen. Sjukdomen gynnas av stillastående fuktig luft.

Som alla andra gurkväxter är gurkorna "allergiska" mot sig själva och mot sina släktingar. Därför bör man vänta 4-5 år innan man planterar gurkor på samma ställe igen. Vill man inte vänta så länge får man räkna med att gurkorna lättare drabbas av sjukdomar och ger mindre skörd.

Skörd

Skörda regelbundet innan gurkorna blir för stora. Allt för stora gurkor tär på växten. Kvarsittande förvuxna gurkor tar plantan som signal att avbryta fruktsättningen. Endast tämligen små och fasta gurkor duger till inläggning; de förvuxna kan ätas färska i till exempel sallad. Man skär eller bryter försiktigt av gurkorna från plantan, så att stänglar eller blad inte skadas vid skörden. Tidig skörd uppmuntrar plantan till fortsatt fruktsättning.

Förvaring

Gurkor tycker lika illa om kyla under lagringen som när de odlas. De håller sig 1-2 veckor vid en temperatur mellan 10-12°C. Kylskåp är olämpligt som förvaringsplats för gurkor, då temperaturen är för låg. Förvaringstiden kan förlängas genom att sticka ned skaftändan i en bunke med vatten. Bäst bevaras gurkorna i en inläggning.

Dillinläggning: Låt medelstora gurkor ligga i vatten i 24 timmar. Packa dem sedan tätt i glasburkar med dill mellan lagren. Gör en ättikslag med 50 g salt till 1,5 dl ättika i 4,5 l vatten, som hålls över gurkorna och sätt på tätslutande lock. Krydda ev. med senapskorn, peppar etc.

Syrade gurkor: Gurkorna bör inte vara för stora. Till kryddningen behövs lök, pepparrot, dillkronor, vinbärsblad, gula senapskorn och 25-30 g salt per l vatten. Borsta gurkorna väl och tvätta pepparrot och bladen. Lägg alltsammans i en syrakruka eller annan kruka av glas eller stengods och slå på det kokta, kalla

saltvattnet. En tyngd läggs på, så att gurkorna kommer ett par centimeter under vattnet. Vid 18-20°C jäser gurkorna bäst. Ställ dem svalt (under 10°C) efter cirka 10 dagar. Efter 3 veckor är syrningen klar. Om en öppen kruka utan vattenlås används, bildas en vit beläggning på ytan. Det är toppjäst, som skall tas bort innan gurkorna äts.

Källa: Lyckas med trädgården, Robin Olsson, FOBO:s Handbok 1987.